

Manual de bones pràctiques davant l'abús sexual de menors i persones vulnerables

Material elaborat pel
Servei d'Atenció a les Víctimes d'Abusos

– EDICIÓ 2023 –

BISBAT de
SANT FELIU
de LLOBREGAT

Índex

- 3** Introducció i decret
- 5** Consideracions de l'abús sexual infantil
- 6** Mesures de prevenció de l'abús
- 10** Criteris bàsics d'actuació
 - 10 Detectar
 - 12 Escoltar
 - 14 Enregistrar
 - 15 Comunicar
 - 17 Actuar

Podeu consultar el Protocol al web bisbatsantfeliu.cat o bé escanejant el QR.

Decret del bisbe

Introducció En sintonia amb la voluntat expressada pel papa Francesc en la carta apostòlica en forma de *Motu Proprio* “Vos estis lux mundi”, amb data de 7 de maig de 2019 i la seva actualització, amb data de 25 de març de 2023, amb la normativa establerta al Codi de Dret Canònic i en altres documents pontificis, així com amb la que indica la Congregació per a la Doctrina de la Fe i la Conferència Episcopal Espanyola, en relació a la recepció i actuació a les diòcesis davant denúncies per casos d'abús sexuals a menors, convé establir a la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat un protocol d'actuació davant de possibles situacions d'aquest tipus.

Protocol marc per a la prevenció i actuació en cas d'abusos a menors i equiparables legalment i manual de bones pràctiques

El protocol que ara s'ofereix va ser aprovat per la Conferència Episcopal Espanyola en el mes de novembre de 2022 i està adaptat a les circumstàncies que podem trobar en la nostra realitat diocesana. Neix de la conveniència de proporcionar una guia completa, senzilla i clara, perquè els responsables de parròquies, grups pastorals, centres de formació, institucions i persones que treballen en l'àmbit educatiu i en la pastoral ordinària amb menors, a la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat, disposin d'uns criteris orientadors i uns procediments d'actuació davant de possibles casos d'abús sexual a menors.

Tot i que en aquest protocol s'alludeix als abusos a menors, també s'inclouen en el seu àmbit de protecció i d'actuació els adults vulnerables, aquells als qui el dret reconeix igual tutela. Per tant, aquest protocol respon al compromís de la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat de garantir un espai segur, un tracte digne i un ambient positiu de creixement integral a tots els menors i tots els adults vulnerables a ella confiats.

Juntament amb el protocol presentem el material pedagògic: “L'abús sexual a menors i persones vulnerables. Manual de bones pràctiques”, com a instrument per a l'aplicació operativa d'aquest protocol. El Manual ha de servir per a la formació de tots els agents pastorals de la diòcesi, i com a guia pedagògica per donar criteris i pautes de prevenció i actuació.

El protocol (5.4. Codi de bones pràctiques) i manual pedagògic són d'obligat compliment, estan orientats a prevenir i, si s'escau, a detectar i denunciar, així com a actuar amb rapi-

desa i fermesa, davant de l'abús sexual perpetrat per qualsevol membre de la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat o per qualsevol col·laborador en les seves activitats pastorals, informant sobre les lleis civils i normativa eclesiàstica vigents sobre aquest assumpte. Va especialment dirigit als sacerdots com a responsables principals de les parròquies, seminari, col·legis i grups de catequesi, juvenils o apostòlics que realitzen, amb la col·laboració d'altres persones, activitats pastorals amb menors, susceptibles de poder-se donar en el seu desenvolupament situacions d'intimitat o propra relació amb menors i persones vulnerables.

Havent fet els passos oportuns de sensibilització i de consulta en els diferents organismes diocesans,

PEL PRESENT decret aprovem, a la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat, el **Protocol per a la prevenció i actuació en cas d'abusos a menors i equiparables legalment** i el material pedagògic anomenat: **L'abús a menors i persones vulnerables. Manual de bones pràctiques**.

Informacions adjuntes al decret

1. Aquest protocol restarà obert a les aportacions i actualitzacions que es promulguin des de la Santa Seu, la Conferència Episcopal Espanyola i la Conferència Episcopal Tarraconense, així com a les corresponents de l'àmbit civil.
2. Aquest protocol i manual de bones pràctiques hauran de ser presentats, coneguts i acceptats pels preveres, diaques, religiosos i religioses i laics i laiques que tinguin relació amb menors al territori de la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat. Serà la base de les sessions formatives que es promouran als diferents àmbits.
3. Els preveres, diaques, religiosos i religioses i laics i laiques que tinguin relació amb menors al territori de la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat hauran de signar el document: "Declaració personal responsable de rebuig a l'abús sexual a menors i adhesió a la prevenció i actuació davant seu a la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat".

Ho decreta i firma l'Excm. i Rvdm. Sr. Bisbe de Sant Feliu de Llobregat.

Mons. Agustí Cortés Soriano
Bisbe de Sant Feliu de Llobregat

Joan-Pere Pulido i Gutiérrez, pvre.
Secretari general i Cancellier

Consideracions sobre l'abús sexual a menors i persones vulnerables

L'abús sexual a menors s'enquadra dins la categoria més àmplia de la violència sexual i, alhora, ha de ser considerat com un tipus de maltractament de menors.

Es considera abús sexual infantil:

- Assetjar, espantar o intimidar amb gestos obscens o amb comunicacions obscenes (trucades telefòniques, missatges de mòbil, xarxes socials, xats, correus electrònics, cartes o notes d'explícit contingut sexual).
- Proposicions sexuals o insinuacions relacionades amb la conducta sexual i propostes de trobada amb fins sexuals utilitzant internet.
- Demanar al menor que exposi o exhibeixi el seu cos o parts del seu cos amb fins sexuals, directament o mitjançant la utilització de les tecnologies de la informació.
- Tocar parts del cos del/a nen/a o adolescent considerades íntimes, per sobre o per sota de la roba, intents de petó, contacte corporal, excessiu acostament.
- Obligar o incitar a tocar l'adult o altres menors amb finalitats sexuals.
- Exhibicionisme o exposició deliberada al menor de material pornogràfic.
- Penetració oral, anal o vaginal, o intent de penetració, amb el penis o amb objectes.
- Explotació sexual: incitar o permetre la participació d'un menor en la prostitució, pornografia o espectacles sexuals.
- Posseir, vendre, difondre o exhibir material pornogràfic entre els menors.
- Fer ús d'internet per difondre continguts i comentaris de tipus sexual, així com difondre imatges o dades compromeses de tipus sexual, amb o sense consentiment de la víctima.

Mesures de prevenció de l'abús

Tot adult que tingui contacte habitual amb menors en l'activitat pastoral ha de conèixer bé el seu paper i la funció específica que li ha estat confiada, comportant-se en

el tracte amb els menors de manera respectuosa, prudent i equilibrada. Cal tenir en compte i seguir aquests aspectes preventius:

Situacions

Com actuar

Acreditació de persones

Certificat negatiu del Registre de Delinqüents Sexuals (**DECRET 08/16.-** Sant Feliu de Llobregat, 1 de juliol de 2016)

Declaració personal responsable de rebutjar a l'abús sexual a menors i adhesió a la prevenció i actuació davant seu a la Diòcesi de Sant Feliu de Llobregat (**DECRET 06/23.-** Sant Feliu de Llobregat, 11 de maig de 2023. Annex I)

Mostres físiques d'afectes

Han de fer-se amb mesura i respecte i mai no han de ser ni semblar desproporcionades.

Permetre-li rebutjar mostres d'afecte, fins i tot, en el cas que siguin benintencionades.

Ser moderat en les manifestacions d'afecte, evitant carícies, petons o abraçades imprudents o injustificades.

No mostrar favoritisme individual a menors, ni de paraula ni amb obsequis, que es puguin mal interpretar.

Cuidar el llenguatge verbal (evitant les expressions vulgars i grolleres, els comentaris sexuals i les referències a l'aspecte físic que suposin ironia, humiliació o invasió de la intimitat del menor) i el no verbal (evitar gestos suggeridors de naturalesa sexual, encara que siguin bromes).

Infant malalt o ferit

Examinar-lo sempre en presència d'un altre adult

Parlar en privat amb el menor

Sempre en un entorn visible i accessible pels altres.

Deixar la porta oberta dels despatxos o habitacions o bé parlar en un espai exterior on hi hagi testimonis de la trobada.

Política de "porta mai tancada".

Quedar-se a soles amb un menor

Mai durant molt de temps i mai amb la porta tancada.

Mai portar menors a soles en el cotxe.

Excursions

Autorització firmada pels pares (o persona que tingui la pàtria potestat o representació legal).

Mai un adult no ha de compartir habitació d'hotel o tendes de campanya amb menors o adolescents.

En el suposat cas que els menors hagin de dormir fora de casa, s'ha d'assegurar un nombre suficient d'acompanyants i organitzar el necessari per a la diferenciació de l'allotjament dels infants per sexe.

Dutxes i lavabos

Els clergues, professors o monitors esportius o de campaments no han d'entrar als vestidors, banys ni dutxes mentre hi hagi els menors.

Si han de fer-ho per raons disciplinàries o de control, és convenient que hi entrin, si és possible, dos adults i del mateix sexe que els menors presents.

Llevat que sigui imperatiu actuar per algun motiu urgent, es mantindran a distància dels menors que s'estan canviant o dutxant.

Situacions

Com actuar

Jocs, bromes i càstigs

Prohibició de patentes («novatades») i altres dinàmiques o jocs que puguin comportar actes vexatoris, denigrants o sexistes.

Prohibició absoluta de jocs, bromes o càstigs que puguin tenir connotació sexual, evitant qualsevol mena de conductes que impliquin o suggereixin despullar-se o besar-se.

No ensenyar als menors jocs inapropiats, ni llocs d'internet, ni res que pugui ser interpretat com a pornografia.

Comunicació

Implementar mecanismes de control al costat dels pares per mantenir trobades o comunicacions fora del context parroquial, ja siguin presencials, per correu electrònic o mòbil o a través de les xarxes socials alienes a les oficials.

En cas que formalitzin grups de WhatsApp, s'usi el correu electrònic o les xarxes socials per a convocar, organitzar o coordinar activitats, els pares han de rebre els missatges i participar en la comunicació, no essent-hi mai aliens.

Un missatge que s'envii a un menor sempre ha d'anar, almenys amb còpia oculta, a un adult.

S'evitarà realitzar imatges privades dels menors. Si es fan, sempre es faran amb dispositius tècnics de la parròquia o centre educatiu i mai amb el telèfon o e-mail personal; sempre s'ha d'enviar còpia oculta al responsable.

Els agents de pastoral i catequistes no donaran els seus números de telèfon i correus electrònics particulars als menors ni tampoc es trobaran amb ells fora de la parròquia sense autorització expressa del responsable i dels pares.

Contacte físic rellevant per necessitat

En previsió del contacte, o amb posterioritat, comunicar-lo als pares.

Relació sentimental

Totalment prohibit i és motiu de cessament immediat en l'activitat pastoral.

Davant situacions d'afecte o enamorament, no respondre o reaccionar positivament a aquests tipus d'afecte.

Establir de forma inequívoca i de bones maneres els límits adequats de comportament, relació i estima.

No demanar a un menor que guardi un secret.

Guardar reserva sobre la vida íntima dels menors i dels adults i no tolerar converses i comentaris grollers o indecents.

Fotografies

Informar els pares d'aquestes imatges i no difondre-les sense el seu consentiment.

Es conservaran en un arxiu únic del qual serà responsable la parròquia.

Evitar la realització d'imatges privades de menors. Si es fan en el desenvolupament d'activitats pastorals, ha de ser amb dispositius tècnics de la parròquia.

En general

Cercar sempre la transparència, procurant que qualsevol actuació sigui visible i verificable amb testimonis.

Fomentar la confiança i sinceritat entre menors i adults, perquè puguin indicar obertament actituds i comportaments que no els agradin.

Comunicar als responsables les intervencions amb menors susceptibles de ser mal interpretades o que generin risc.

Criteris bàsics d'actuació

1

Detectar

Les persones que intervenen directament en activitats pastorals amb menors i adolescents han d'estar atentes i ser capaces de reconèixer els signes d'un possible abús. Hi ha tres maneres bàsiques:

Indicadors físics

- Embaràs, malalties de transmissió sexual o lesions i/o dolor físic inexplicable o persistent en zona genital, anal o en els pits.

Indicadors psicossomàtics

- Trastorns del son (malsons, orinar-se de nou al llit, por de dormir sols...), trastorns d'alimentació, dolors abdominals, cefalees, psicomotricitat lenta o hiperactivitat.

Indicadors de comportament

- Comportaments anòmals o anormalment cridaners de caràcter compulsiu, depressiu, defensiu, autodestructiu, addictiu, delictiu o promiscu.
- Tendència a mostrar conductes o a fer jocs i utilitzar llenguatges sexualitzats impropis de la seva edat.
- Baix rendiment escolar o esportiu.
- Secretisme respecte a amistats, activitats, xarxes socials i ús d'internet.
- Exhibició de regals, diners i objectes de valor d'origen inexplicable o poc creïble.

L'experiència mostra que els menors que revelen l'abús, sovint ho han fet diverses vegades abans d'aconseguir que el seu entorn atengués la seva demanda i actués. Així doncs, hi pot haver:

Revelació indirecta

- Es produeix quan el menor revela l'abús mitjançant dibuixos, relats escrits, preguntes o discussions sobre sentiments o relacions personals. També atribuint el problema a tercers o fent de simple divulgador.

Revelació directa

- No és freqüent que els menors revelin directament a un adult l'abús que estan patint; poden fer-ho a altres persones de la seva edat i entorn (per això la importància de la formació en aquest sentit). És també freqüent que aquests amics o altres infants ho revelin sota condicions de secret.

La revelació, un pas indefugible:

La revelació ens enfronta cruament a la realitat del menor i és indefugible. D'aquí la importància de saber com actuar. La falta de reacció no solament manté el menor en situació de risc, sinó que li envia el missatge que, expliqui el que expliqui, no tindrà resposta, convidant-lo al silenci.

Si arribés el cas, no s'ha de prendre la iniciativa d'entrevistar formalment un menor o adolescent, sinó que hem de deixar-ho en mans d'un professional preparat.

La revelació ens enfronta cruament a la realitat del menor i és indefugible. D'aquí la importància de saber com actuar.

2

Escoltar

Sigui quina sigui la forma de revelar l'abús al qual ha estat sotmès el menor, s'han d'observar unes pautes d'actuació:

És important **ser sensible** a les necessitats del menor

Necessita sentir que el creiem, demostrar que estem disposats a escoltar-lo i ajudar-lo.

No augmentar la seva ansietat i sofriment. No fer servir paraules que puguin espantar-lo (policia, delictes...)

Sempre mantenir la calma i **escoltar amb atenció** la denúncia

Comportar-se amb calma i comprensió mostra al menor que podem acceptar el seu relat i l'anima a explicar el que ha passat.

No interrompre la revelació ni evidenciar les nostres emocions adultes (còlera, estupefacció, indignació...). Tampoc conduir la conversa com si fos un interrogatori, ni jutjar o insultar la víctima o el presumpte abusador, al qual cal referir-se com a una persona que necessita ajuda.

No s'ha de posposar la revelació

S'ha d'escoltar en el moment que ha triat per a iniciar la comunicació, sense retardar-la.

No endarrerir la comunicació.

Donar suport, seguretat i confiança

És útil fer preguntes obertes i generals, ja que en aquest moment només ens cal saber fets bàsics.

No mostrar la nostra incomoditat fent-li preguntes culpabilitzadores o escabroses. No és l'hora d'indagar o entrar en detalls que deslliguin la vergonya, la incomprensió o la culpa. El menor ha d'experimentar la confiança de sentir-se escoltat, comptar amb el nostre suport i percebre que l'ajudarem.

Ser conscients del que hem de dir i el que no hem de dir al menor

Que no desconfiem d'entrada del que ens diu i que el tenim en compte, que ha fet bé d'explicar-ho i ha estat valent, que no té la culpa i no és responsable del que ha passat, que parlarem i ho posarem en coneixement dels seus pares i de les persones que poden ajudar-lo i/o fer que acabi, que sortirà endavant i el seu malestar passarà.

Ser sempre sincers i avançar al menor com actuarem: contestem les seves preguntes sincerament. Si no sabem la resposta, reconeguem-ho («No n'estic segur, la veritat»; «Doncs no ho sé, però me n'assabentaré»).

No hem de demanar detalls per influir en el seu relat, ni fer servir paraules que el puguin espantar o prometre que guardarem el secret o alguna cosa que no podem complir. Mai no hem de donar mostres de qüestionar el que diu; això no vol dir admetre sense més que tot el que diu sigui cert, que no tinguem hipòtesis alternatives, però correspon al personal especialitzat valorar la veracitat del seu relat.

3

Enregistrar

Després de la trobada amb el menor, i davant els pares, és important que prenguem notes del que acaba d'explicar-nos com més aviat millor.

Posar **per escrit**
el que acabem de
sentir

- L'escrit ha de reflectir el dia i l'hora, recollint el que recordem literalment del seu discurs, escrivint les seves paraules i si va mostrar algun comportament rellevant en dir-ho.
- Aquest primer testimoniatge ajuda en la investigació i pot evitar la revictimització, de manera que no hagi d'explicar diverses vegades els mateixos fets, amb el que això suposa.
- Protocol marc per a la prevenció i actuació en cas d'abusos a menors i equiparables legalment. Informe de notificació-Abús sexual a menors (**DECRET 06/23**. - Sant Feliu de Llobregat, 11 de maig de 2023. Annex II i III).

4

Comunicar

Un cop enregistrat per escrit el relat dels fets relatats pel menor, cal fer:

1

**Informar
immediatament
la família**
(pare, mare,
representant legal)

- Demanar la seva informació sobre els indicadors, la sospita o la revelació del seu fill o filla sobre un possible abús i acordar amb ells l'estratègia i actuacions a realitzar a partir d'aquest moment.
- En la comunicació a la família s'ha de tenir en compte la situació legal del menor: si és fill de pares separats o divorciats (qui té la custòdia, si tots dos tenen dret a la comunicació, si hi ha ordre d'allunyament, etc). Les famílies han d'informar d'aquesta situació de manera verbal o escrita. Si no donen informació, se'ls ha de donar la informació als dos progenitors, perquè es presuposa que obren de forma consensuada en bé del menor.
- Quan existeixi resolució judicial que suposi una Diligència penal contra un dels progenitors, a aquest progenitor, no se li facilitarà informació de cap tipus del menor.
- Quan no existeixi resolució judicial, (pot estar en tràmit) es donarà informació als dos progenitors. Tots dos tenen la pàtria potestat (a no ser que existeixi sentència judicial en contra) i per tant, tots dos tenen dret a la informació. Quan un dels progenitors no té la pàtria potestat, no se li facilitarà informació. Quan tingui la guarda i custòdia del menor, se li donarà tota la informació.

2

A la **persona responsable de la institució**

- En assabentar-se de la notícia, s'ha de comunicar immediatament al propi Ordinari o al Superior, i s'ha d'iniciar el protocol d'actuació per al cas dels clergues.

Nivell intern

Quan el clergue o una altra persona trasllada al bisbat la sospita o revelació de l'abús.

Nivell extern

Haurà de ser el bisbat qui notifiqui aquesta informació als serveis especialitzats (Institució de Protecció de Menors) i al Ministeri Fiscal.

3

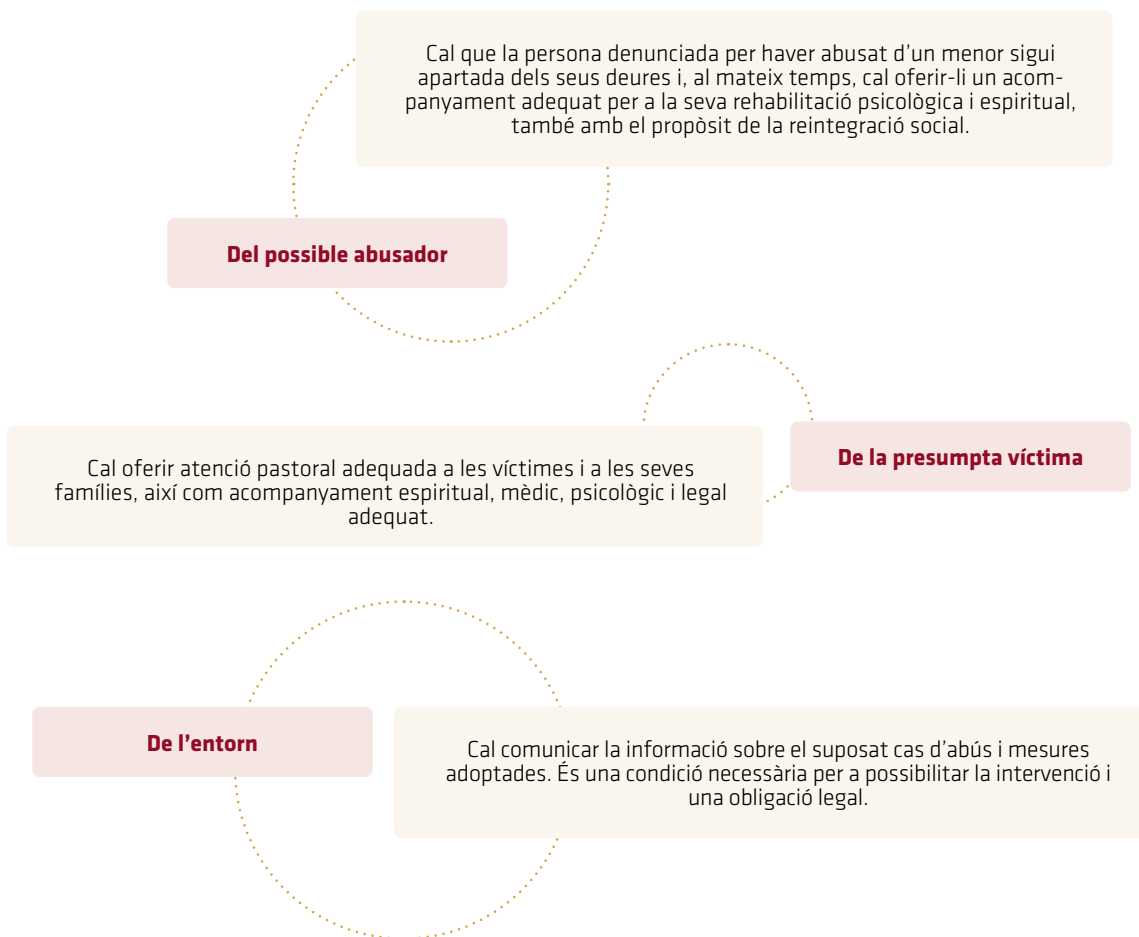
Deure de reserva dels professionals o voluntaris que han detectat i comunicat abusos

- El deure de reserva, que és també una obligació ètica i legal, vol dir que la persona que ha detectat i comunicat abusos ha de ser discreta, guardar la confidencialitat d'allò que ha conegut, sense que hi hagi cap tipus de difusió, ni pública ni privada.

5

Actuar

Quan la família i el Servei d'atenció a les víctimes d'abusos s'hagin assabentat de la situació, és convenient actuar en l'entorn:

Servei d'atenció a les víctimes d'abusos

Telèfon 618 764 601 | **Correu electrònic** atenciovictimes@bisbatsantfeliu.cat

Web bisbatsantfeliu.cat/atencio-a-les-victimes-dabusos

Edició a càrrec de:

Bisbat de Sant Feliu de Llobregat
Carrer d'Armenteres, 35
08980 Sant Feliu de Llobregat
Tel. 93 632 76 30 Fax 93 632 76 31
secretaria@bisbatsantfeliu.cat
www.bisbatsantfeliu.cat
@BisbatSantFeliu

Disseny gràfic:

Manera Estudi, Castellbisbal

Impressió:

Gràfiques Ossó, Sant Feliu de Llobregat

Dipòsit legal:

B 11262-2023

Maig 2023

BISBAT de
SANT FELIP
de LLOBREGAT